

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱՀՆԱԶԱՐ

ԽՄԱՐԱԿԱՆՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՂԱԼԱԹԻՍ, ԷՍԳԻ ՊԱՏԵՐ ՕՍՄԱՆԻ

Խմբագրութեան ուղղութեամբ նամակ կամ այլ գրութիւն
կու չի դարձուիր

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK
GALATA, ancien local de la Banque Imp. Ott.

10 ՓԱՐԱՅ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ և ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԲԱՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒՆ

Պոլսոյ համար	300	ժիւ	75	դր.	Մէքիս
Գաւառներու	150		40		
Գաւառներու	300		100		
Գաւառներու	150		50		
Գաւառներու	75		25		
Օտար երկիր	300		25	Քրանք	
Ռուսիա	300		10	Րուպլի	
Թղթատարի ծախքը Խմբագրութեան վրայ					
[Դրամի փոխարէն փոստայի փուլ կ'ընդունուի, 115 դր.					
փոստայի փուլը 100 դրոշի տեղ]					

غلامه اسكى باق عايشه
حيرهنيك غزوه قسى اداره

10 ՓԱՐԱՅ

ԳԱՐՆԱՆ ԱՐԵՒ

Փանի մը տառնեակ տարիներէ
ի վեր է որ եռանդուն վառարարով
կը հետամտնէր կրթութեան, սակայն
կը ներկայանան ժամեր ուր կը փոր-
ձուէր տարակուսելու թէ ուսմանը
մեր բարոյականին զարգացմանը կը
նպաստէ՞ թէ կը վնասէ՞

Օրագիր կարգադրող հասարակու-
թեանը որ բնականաբար քիչ շատ
ուսում առած է անշուշտ պիտի
զարմանայ թէ օրագրողներու մօրքին
մէջ ոչ ոք չի տարակոյններ կրնան
ծնիլ։ Բայց եթէ մեզի կարելի ըլլար
առաջնորդել ընթերցողին ամէն հը-
րապարակ, ամէն հանդիսաւոր,
ամէն անհին ուր կը փոստան մեր
տարակոյնին ծնունդը տուող գործեր,
հանդիսականներ, գէտեր, իրենք ալ
արմատէն պիտի կենային։

Մեր առաջնորդութեան ալ ան-
հրաժեշտ պէտք մը չի կայ։ Զուր-
ջներին թող նային, բարգաւաճութիւն
մը թող ընեն ուսումնականներու եւ
տղաներու, գլխի ծեւուն միջեւ, ու
համարում մը կը գոյացնեն։

Ինչպէս տախտակին որդը ձմրան
ցութիւն կը մնայ թմբած, անկե-
ղան, ու դարձան ջերմիկ արեւուն
նստադաշտներն են որ կենան կու-
տան անոր, այսպէս ալ կարծես թէ
մեր արտին բնածին յոռութեանց
միջոցները խեղճութեամբ, անվնաս կը
ներհին որչափ ատեն որ աղիտու-
թեան սառն պարզութիւնը կը պատէ
գիրքը, եւ ուսման տար արեւն է
որ կենան կը պարգևէ անոնց եւ
կը բեղմնաւորէ։

Նա մանուշակաւ այս օրերս մէկ
քանի գէտեր կարծես թէ այս տա-
րակոյնները ճշմարտութեան վերա-
ծելու հանգամանք ունին։ Անոնցմէ
երկուքը միայն ներկայացնեն, ըն-
կերական անծանօթ խաւերու մէջ
պատահածները։ Իրենք իրենց գոյց
ն' եւ եւ նշանակութիւն չունենան
հանրութեան համար, բայց օրա-
գրողի մը համար մանր ու աննշան
չեն համարուիր, վասն զի հոգեբա-
նական արտայայտութիւններ են։

Գաւառացի մը, որուն արհեստին
վրայ չիօսելը արդէն զի մասնաւոր
ըրած չըլլանք զինքը եւ միայն ընդ-
հանուր տեսութեանց չըլլանակին մէջ
մնանք, իր զրարակներուն մէջ գրա-
կան տեղէն ալ կը բռնուի, նախնա-
կան բաւական լաւ կրթութիւն ըս-
տացած է, ուստի եւ գիւրդութեամբ
կը գրէ քիչ շատ բան։ Բնական-
աբար մենէ ալ կը քաջայերբութիւն
Մինչեւ հաս ամէն բան արդէն, բայց
քաջայերբութեան ու չորհրդովու-
թեան մէջ մեծ անջրպետ մը կայ։
Այդ աշխատողին զրամբն թերու-
թիւնները ցոյց տուինք նոյն իսկ իր
օգտին համար մեր ունեցած ան-
կեղծ փախաբէն, եւ ահա այդ ու-
ղորմելին ամենին բնական բան մը
կը համարել խորհիլ թէ ինչ միջոց-
ներով կրնայ ներթափանց փոստ
մը հասնել այս թերթին։ ու
կ'ընէ իր խորհուրդները չըլլաւ կ'ա-

կանային, անշուշտ իր յօժար կամ-
քովը չէր։ Աւերակներ թէ այդ մարդը
մեր քովը ձեռագիր մըն ալ ունի
օրուն մէջ կը սպառնայ որոտալ ան-
բարոյական կեղծաւորներու գէտ,
որոնց անբարոյականութիւնը չի կրնար
իրենին հաւասարել։

Նախագրերը թէ այդ մարդը իր
գրելուն մէջ նախնական լաւ կրթու-
թիւն մը առած չըլլար, բնական է
որ իր արտին մէջ թմբուն թուա-
ւորիլ միջոցները միշտ թմբած
պիտի մնային։ Բայց մը քիչ, քանի
մը սուտ, ահաւաստի իր անբարոյա-
կանութեան սահմանները տգիտու-
թեանը մէջ, բայց ուսումը այդ սահ-
մանները կ'ընդարձակէ։ Գէշ արտին
կ'աշխատէ մտածելու աւելի ընդու-
նակ գէշ միտք մը։

Ու երբ աւելցնենք թէ այդ անձը
իր նախնական ուսմանը մեր բա-
րեկամական չըլլանակներու աշխա-
տութեանց պարտական է, կրնանք
առանց անպատեհութեան յիշել այն
լաւ գիտեմ Բարեգի մատուցող, ու գաղ-
թականութեան փառքները։

Սոսկ միշտ այնպէս կը կարծէի, ինչ որ
սխալ կրնայ ըլլալ անշուշտ, թէ մա-
տուա մը եւ անոր արտաբերու եկեղե-
ցականները պէտք են անմիջական հըս-
կողութեանը տակը գտնուիլ այն բարձ-
րագոյն իշխանութեան որմէ կախում
ունին։ Եթէ տեղի հեռաւորութիւնը
անկարելի կ'ընէ այս բանը, գոնէ եկե-
ղեցական իշխանութիւնը պարտաւոր է,
առաջին օրէն իսկ ուր կը սկսի յարաբե-
րութեան մասնէ նոր հիմնուած մա-
տուաին կամ եկեղեցիին հետ, տեղե-
կանալ թէ այդ արքայապետը կը լրա-
ցնեն ինչ պայմանները առանց որոնց
հայ եկեղեցի մը չի կրնար ըլլալ։

Դիտե՛ք Բարեգի մատուցող պատմու-
թիւնը, երկու խօսքով պատմու զայն
կրօնապետ մէկ քանի հոգիներ, Տ. Սա-
հակ քահանայ Իսթիքանի ներկայու-
թեան օգտուելով, մտադրելին, անկեղ-
ջ իր երեք տղի տալ, Բարեգի մէջ
հաստատուել միայնու մատուա մը։ Աւելի
առաջ նոյն քահանայ որ Մարտիկոյ
հոգին էր տարին մէկ երկու անգամ
կուգար հոս սքաւորազ մատուցանելու
ու կը վերադառնար իր տեղը։ Խնդիր
ընդունելութիւն դուռ ժողովրդին, մա-
տուա հաստատուեցաւ 120, rue de
Vienne, բողոքական բարեպաշտ ընկերու-
թեան մը արտին մէջ ուր կը գտնուի
միջեւ հիմա ժողովուրդը հրաբուռե-
ցաւ թաղական խորհուրդ մը ընտրելու
եւ այս ընտրութիւնը կատարուելէ վերջը
նախաձեռնութիւն ունեցող անձինքը
յանձնեցին իրենց սրտովն շնորհակա-
լորտը իր։ Պոլսոյ Պատրիարքարանը
որոն տեղեկութիւն արուեցաւ անցած
հրաբուռին վրայ, մասնաւոր թղթով մը
իր օրհնութիւնները ու քաջութեանը վերջը
յղեց։ Այս եղաւ Կ. Պոլսոյ Պատրիար-
քարանին առաջին գործը — ինչպէս
վերջինը։ Այժմ հոս պատարագ կը մա-
տուալ եւ հայ գաղթականութեանը ա-
ռանց կրօնի քանդակութեան գոհու-
թեամբ ներկա կը գտնուի մեր կրօնա-
կան խորհուրդներուն։ Բայց մեր խոր-
հուրդները, մեր առանդական խորհուրդ-
ները, կ'ըլլան այնպէս ինչպէս պէտք
էին ըլլալ։ Արեւոք երեկուան եղած ա-
ղօթքները անձք են որոնք եղան ուրիշ
ամէն հայ եկեղեցիներուն մէջ։ Ես կը
տարակուսեմ, կարծեմ թէ իրաւամբ,
Մեր հաստատուելու օրէն Եւրոպայի, ո՛չ
Մարտի, ո՛չ յունիս, ո՛չ Փոքիս, ո՛չ Թաւրիս,
ո՛չ Թամակ, ո՛չ Զաւոյ, ո՛չ Այսմա-
տուք։ Պատրիարքի ժամանակ քահանայ
տախտած է կարգաւոր Աւետարանին

Մնշուշտ այդ տղան ալ իր գա-
ւառին մէջ աղէտ մնալովը լաւագոյն
մարդ մը պիտի չըլլար, բայց չա-
րութեան ոգին ալ սահմանափակ
պիտի ըլլար։
Բայց խեղճը հոս չի վերջանար։
Այդ ողորմելին եթէ մեզի գէտ
վատութիւն մը բնեղ մտաբերած է,
խեղճութեամբ չէ որ այդ խորհուրդն
յղացած է, այլ «Եթէ ձեր օրակերպին
թշնամի քիչ մարդիկ չընեն ինձի»,
եւ կատակերգականն ալ այն է որ
չնորս պիտի ընէ այդ վատութիւնը
չընելու, միայն թէ իր պայմաններն
ընդունինք, ու մեզայի դանք։

Ինչպէս կը տեսնուի, չըլլանակը
կ'ընդլայնի, միայն գաւառացի մէկեր-
կու ողորմելիներ չեն որ անկեղէտ կը
սպասեն օրաւթ մը ներկայանայ ի-
րենց չարիք մը ընելու։ Եւ այդ ա-
մէնը ուսում առնողներ են։

Այս տեսակ տխրագոյնիկ օրի-
նակներ հարկներով կրնանք ներ-
կայել, բայց այդ ամէնը կը բաւե՞ն
զոր տարակոյններուն ճշմարտութիւնը
հաստատուելու։

Ո՛հ, եթէ դարձան արեւը կը
կենդանացնէ փոստակար ճճիները,
այդ արեւը կ'աւանդ նաեւ տիե-
զեքի ու ամէն բարեբերով զայն
կ'ողորէ։ Այդ ճճիներուն պատճա-
ռաւ ոչ ոք կ'ուզէ արեւէն զրկուած
մնալ։ Այսպէս ալ է ուսման, դի-
տութեան համար։

Նախագրեր մարդը զմեզ ուսման
չընտրութեան արթնացած գաղաւթի
արեւներն։ Ու օր մը կը նուազին,
կ'անհետանան ճճիները, ու միայն
իւրաքանչեւ բարեբերը առատօրէն
կը մնան։

ԲԱՐԵԳԻ ՀԱՅ ՄԱՏՈՒՐ

(ՍԱՐԻՉ, 5 մարտ)

Հայրենիքի միջոցով կ'իմանամ թէ
կրօնական ժողովը կը զբաղի Բարեգի ու
Մարտիկոյի հրաբուռեալ հոգիներուն
յաջորդներն անուանելու։ Մարտիկոյի
մատուցող փոխարէն պէտք եղած
գաղափարը չունիմ, եւ արդէն ինձի չի
վերաբերիր այդ մասին խօսիլ։ սակայն
լաւ գիտեմ Բարեգի մատուցող, ու գաղ-
թականութեան փառքները։

Ես միշտ այնպէս կը կարծէի, ինչ որ
սխալ կրնայ ըլլալ անշուշտ, թէ մա-
տուա մը եւ անոր արտաբերու եկեղե-
ցականները պէտք են անմիջական հըս-
կողութեանը տակը գտնուիլ այն բարձ-
րագոյն իշխանութեան որմէ կախում
ունին։ Եթէ տեղի հեռաւորութիւնը
անկարելի կ'ընէ այս բանը, գոնէ եկե-
ղեցական իշխանութիւնը պարտաւոր է,
առաջին օրէն իսկ ուր կը սկսի յարաբե-
րութեան մասնէ նոր հիմնուած մա-
տուաին կամ եկեղեցիին հետ, տեղե-
կանալ թէ այդ արքայապետը կը լրա-
ցնեն ինչ պայմանները առանց որոնց
հայ եկեղեցի մը չի կրնար ըլլալ։

Դիտե՛ք Բարեգի մատուցող պատմու-
թիւնը, երկու խօսքով պատմու զայն
կրօնապետ մէկ քանի հոգիներ, Տ. Սա-
հակ քահանայ Իսթիքանի ներկայու-
թեան օգտուելով, մտադրելին, անկեղ-
ջ իր երեք տղի տալ, Բարեգի մէջ
հաստատուել միայնու մատուա մը։ Աւելի
առաջ նոյն քահանայ որ Մարտիկոյ
հոգին էր տարին մէկ երկու անգամ
կուգար հոս սքաւորազ մատուցանելու
ու կը վերադառնար իր տեղը։ Խնդիր
ընդունելութիւն դուռ ժողովրդին, մա-
տուա հաստատուեցաւ 120, rue de
Vienne, բողոքական բարեպաշտ ընկերու-
թեան մը արտին մէջ ուր կը գտնուի
միջեւ հիմա ժողովուրդը հրաբուռե-
ցաւ թաղական խորհուրդ մը ընտրելու
եւ այս ընտրութիւնը կատարուելէ վերջը
նախաձեռնութիւն ունեցող անձինքը
յանձնեցին իրենց սրտովն շնորհակա-
լորտը իր։ Պոլսոյ Պատրիարքարանը
որոն տեղեկութիւն արուեցաւ անցած
հրաբուռին վրայ, մասնաւոր թղթով մը
իր օրհնութիւնները ու քաջութեանը վերջը
յղեց։ Այս եղաւ Կ. Պոլսոյ Պատրիար-
քարանին առաջին գործը — ինչպէս
վերջինը։ Այժմ հոս պատարագ կը մա-
տուալ եւ հայ գաղթականութեանը ա-
ռանց կրօնի քանդակութեան գոհու-
թեամբ ներկա կը գտնուի մեր կրօնա-
կան խորհուրդներուն։ Բայց մեր խոր-
հուրդները, մեր առանդական խորհուրդ-
ները, կ'ըլլան այնպէս ինչպէս պէտք
էին ըլլալ։ Արեւոք երեկուան եղած ա-
ղօթքները անձք են որոնք եղան ուրիշ
ամէն հայ եկեղեցիներուն մէջ։ Ես կը
տարակուսեմ, կարծեմ թէ իրաւամբ,
Մեր հաստատուելու օրէն Եւրոպայի, ո՛չ
Մարտի, ո՛չ յունիս, ո՛չ Փոքիս, ո՛չ Թաւրիս,
ո՛չ Թամակ, ո՛չ Զաւոյ, ո՛չ Այսմա-
տուք։ Պատրիարքի ժամանակ քահանայ
տախտած է կարգաւոր Աւետարանին

Մնշուշտ այդ տղան ալ իր գա-
ւառին մէջ աղէտ մնալովը լաւագոյն
մարդ մը պիտի չըլլար, բայց չա-
րութեան ոգին ալ սահմանափակ
պիտի ըլլար։
Բայց խեղճը հոս չի վերջանար։
Այդ ողորմելին եթէ մեզի գէտ
վատութիւն մը բնեղ մտաբերած է,
խեղճութեամբ չէ որ այդ խորհուրդն
յղացած է, այլ «Եթէ ձեր օրակերպին
թշնամի քիչ մարդիկ չընեն ինձի»,
եւ կատակերգականն ալ այն է որ
չնորս պիտի ընէ այդ վատութիւնը
չընելու, միայն թէ իր պայմաններն
ընդունինք, ու մեզայի դանք։

Ինչպէս կը տեսնուի, չըլլանակը
կ'ընդլայնի, միայն գաւառացի մէկեր-
կու ողորմելիներ չեն որ անկեղէտ կը
սպասեն օրաւթ մը ներկայանայ ի-
րենց չարիք մը ընելու։ Եւ այդ ա-
մէնը ուսում առնողներ են։

Բարեգի ցուցեցած ո՛ր է մէկ մասը։
Աղօթքները ու մտածած ամէն արարու-
թեանը տեղի կ'ունենան որքան կը
ներքի յիշողութիւնը, այսինքն թերի
կերպով։ այս մասին վիճարկանութիւնն-
ըն անպակաս են, ինչպէս զիւրին է
գտնուել, քահանային ու երեւոյցուն-
րու գտնին պետին միջեւ։ Ուսման խըն-
դիրը բարձրէն կը գտնուի իրենց յատուկ
կեղանակով մը, աղօթք մըն է տեղի կու-
նենայ իր, իրենց համար, ի՞նչ պէտք
բարեկը պարտել։ Իսկ ամենք զիւրաւ
չեն համոզուիր։ քանի որ մասուն մը
կայ, կ'ըսեն, ինչո՞ւ մեր ամէն ծէսերը
ու արարողութիւնները կանոնաւորապէս
չկատարուին։

Ես ալ այս կարծիքն եմ։ Մեր
գտնուած տեղը շատ հեռու է կ'ըրոնէն։
Այսօր պզտիկ աղաւաղում մը կ'առաջ-
նորդէ ապագային համար ամենամեծ
տարբերութեանց։ Ուրիշ կերպով կու-
րելի չէ բացատրել այն ահազին փոխ-
առութիւնները որոնք շատ երկիրներ մուտք
գտան հայ եկեղեցիներու մէջ։ Ու քանի
որ բան պահելու աւելորդ է, ինձի նման
չատեր, որոնք առաջ մեծ եռանդով մա-
տուա կը վազէին կերակրելու, օր օրի
կը ցրտին, տեսնելով այն պակասը որ
փոխանակ ընչապէս երթալով աւելի կը
մեծնայ ու սովորութիւն կը դառնայ։

Ահա մէկ երկու դիտողութիւններ
զոր համատարար կը ներկայացնեմ կը-
րօնական ժողովին, ապահով ըլլալով որ
նորոգելու առաջնորդը իր հետ կը բերէ
ինչ որ անհրաժեշտ է հայ եկեղեցիին մը
անթերի մատակարարութեան համար։
Գալով Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանին, լաւ
կ'ըլլայ թէ մտադրութեան շուրջ իր այս
պարտականութիւնները։ Ինչ արտա-
սահմանի դաղթականութեանց համար
ալ կը ներկայանայ իր բարձրագոյն
իշխանութիւն, եւ իր այս իրաւունքը
պէտք չէ ձեռքէ հանել, թող ու տա-
րած գործունէութեամբ մը։

Ե. ՄԵՆԻԿ

ԲԱՐԵԳԻ ԲՐՈՆԻԿ

ԵԱՆԹԻՍ. — ՅԻՄՆԱՅԻՄԱՆ ՀԷՐԵՄԻ
Իրական ու ռաւով աշխարհին վերեւ,
գիւրդական ծիծառնի մը պէս որ անձ-
արեւով թրջուած դաշտերուն խոնա-
քումութեան վրայ կը ծածանի, աւելի
բարձր, աւելի տարտամ աշխարհ մը
կայ, ընտիր հոգիներուն համար միայն
տեսանելի, աննիւթական աշխարհ մը
անհուն ուր կ'ունենի հասարակ իրողու-
թիւնները կատարողութեան պիտակին մը
մէջն անցնելով վարդապետ երանգ-
ներով կը փազլին, եւ ուր, ոսկի մա-
ռախտներուն մէջ, կը ձեւեն ու կը ծի-
ծառնին այն յաւերժական գեղեցիկ կա-
նէրը, հոյի համակ, զորս մեր երազնե-
րուն մէջ կ'ընդլայնանք։ — Կապոյտ
աշխարհ, Գալաքի աշխարհ, Շեքսպիրի
աշխարհ։

Հոն կարենալու համար բարձրանալ,
թռչունի թերի մը պէս թռչելու պէտք է
ունենալ հոգին, ու անկեղծ, անուշ մի-
մտութեանը մանկիկներուն որոնք լու-
սինը կ'ուզեն, սարսափները երեւակայու-
թիւն մը որ երկնքին կապոյտին մէջ
ձեւանակ հրեշտակներու սահլը, ծովին
խաժութեան մէջն կանանչ ներթափնե-
րու սուրալը կը տեսնէ եւ որ չունանէ
րուն սպիտակութեան մէջ աղկան հոգի-
քը զոգրուած կը զգայ, հաշիւին չորու-
թեամբ չցամաքած միտք մը, որ
կարենայ անշատուի կարծի ու անհամ
իրականութեան, եւ որ հաւատարմ ունե-
նայ անկարելի իտիպին, օգին մէջ սա-
նաւոր անտեսանելի Անուրջին։

Այդ յաւերժական ու այդ գերերկ-
րային աշխարհին մէջ էր ահա ուր տա-
րած մեզ Ժան Լուէն իր գոգրով ու
այնչափ զաւրկանակ նախնիով որ քանի

մը օր առաջ ներկայացուեցաւ Օտիսի
մէջ։ Թատերադասը մը չէ, իմարտեղու-
թիւնը շատ ծանր է այդ անկեղծ միջո-
ւորման մէջ թռչելու համար։ Գէտաբ-
մը աւելի, ծաղիկ թերթիկներով հիւս-
ուած երազ մը, զոր լանտատեղծը մեզի
ցոյց տուաւ քանի մը պատկերներու մէջ
խտացած։

Ահաւաստիկ նիւթը։ Լսեցէք զայն
ինչպէս կը լսէք ձեր տղայութեան ատեն
մամիկի անուշ պատմութիւնները որոնք
ձեր մանուկ հոգիին մէջ Խորհուրդն
անհուն ու հեշտական սարսափ կը սր-
կեն։ — Առասպելական պարտեզի մը
մէջ, ուր ծաղիկները թրամ էին աղկի-
ներու պէս եւ հոգիներու պէս կոյս,
մանկահին մը կ'աղբէր, իր ծաղիկներին
աւելի կոյս ու թարմ աւելի։

Խոհանոց ու նրբամարմին էակ մըն էր,
վախոյ, ցուրտ ու կարծես կապտորակ
ուսերով, ու մանրիկ ականջներով որոնք
երբեք չէին քսուած տարօրոտնեցիկ խոս-
տովաւութիւններ։

Անկեղծանք միմեծներով բուրաս-
տան մը զայն իր աներեւոյթ ու օրմա-
փակ ստուերին մէջ կը պահէր։ Կենա-
տիւններուն ու մորենիին ծիրանային մէջ,
կը յոժէր ան ձերմակ ու հանգարտ այն
ստուերուն մէջտեղը։ Եւ վերջինքը կը
ձիւնէին իր ոսկեգոծ գլխուն վրայ։

Եւ կոյս էր մանկահին։ Ի

—Այդ պաշտօնի, ջլատիչ թուլութեամբ, բացառեց Բաղրիւս, որ սոսկապէս ծայր տարի մէջ արթնացող, այդ արթնացող եւս այդ երկուստեք թուլութեամբ զոր կ'առնէ հոգիւ ծայրի մը հոտոտած տոնիւղ, այդ ստուերի դադարն եւս այդ ներդաշնակութեան ու երազի քաղցրութիւնը, զի'ր ատոնք ընդին փակ աչքերուդ մէջ, ու ձեռն ու գեղեցկութիւնը ձանձրած պիտի լըլտաւ:

Եւ որովհետեւ Եանթիս կոյր էր, որովհետեւ տո՛ղայն էր եւս ազգաբնակչութեան անկի խոր կերպով սիրեց զայն, իր սիրուն մէջ երազարարեց արգաստանքի մը զողջութիւն ու զգալով: Իսկ Եանթիս, ստանց տեսնելու իր սիրականը, անոր ձայնին, անոր խօսքերուն, եւ անոր գէճին գծերուն մէջ զոր ձեռքովը շօշափեց, կարծեց զոտնել այն սիրուն էակը, այն գեղեցիկ իշխանը, զոր իր սանտուղին եւ հիշեցեմքներուն մէջ տեսած էր միշտ եւ որուն կը սպասէր, կ'ըստէր:

Անդին, ձախառնելով իր դարձող կը հիւսնէր, անհոյ մամուլի ոտայն ուր այս գողցողուն տարփանքը պիտի երթար փախչիլ ու խղճովը: Լէոնդէս, իր տղուն անհետացումէն խռոված, վախճալով որ ուրիշ մը Եանթիսը կ'առնէ եւ զինքը կը զրկէ Եանթիսի հօրը փառաբանութենէն, որովհետեւ ինքն իսկ զայն իրեն կին ընել: Եւ հակառակ տո՛ղայն աղջկիկն արցունքներուն, որոնց պատճառը չըսաւ սակայն երբեք, տարու զայն իր տունը եւ իրեն ամուսին ըրաւ:

Լէոնդէսի տան մէջ, իր պաշտօնի յիշատակովը միշտ լեցուն, Եանթիս, լռիկ մշտով մը փորձած, հալեցաւ, ուրուական դարձաւ: Բաղրիւս, հիմա լըլտած ու մենաբոյր բուրասանին մէջ երկար ատեն փնտրեց արտուած ու քննարկեց պարիկը որ թաած էր: Եւ ահա որ մը որ, Բրիւսային հետ, պարտկէն մէջ կը թափառէր, ազնուի մը լուսեցաւ, բազմաթիւ մարդիկ եկան հոն, եւ զարդարեցին տունն ու պարտկէն, որովհետեւ Լէոնդէսի կինը պիտի դարձ Բաղրիւս ու Բրիւսայ, երաժիշտի հագուստներով ծաղտած, յաջողեցան մընապէս պարտկէն մէջ, տեսնելու համար թէ ո՞վ էր կինը: Լէոնդէսին: Եւ Բաղրիւս սրտին խոցուեցաւ երբ պարտկէն դրանք մէջ, գունաթափ, ծիրարծ ու կիտո, տեսաւ երեւումը Եանթիսին: Իրեն սահմանում տղիկն ան էր ուրեմն, եւ ինք փախած էր երջանկութենէն...

Հիմա աշուն էր, եւ պարտկէն, բնական խաղճութենէն սղաւորուած, աւերող հովիտ երդին տակ իր մերկացումը կուլար: Մտաւորուն վրայ տեղեւնեցող չոր էին, եղեցած էին, ու գետինը զորդուած էր մեռած տերեւներով: Ամուսնուած մէջ ու չէին փայտի զարուհին կարմիր ծաղիկները, անհոյ որ երկու սիրողներուն ամբի համարող տեսան: Եանթիս, մահամբձ, եկած էր իր սիրական պարտկէն մէջ աւանդել իր խեղճ հիւանդ հոգին: Այն ծառին տակ որ իր երջանկութեան միակ վայրէկանը հովանաւորեց, նստած, իր ստընտունին հետ, կ'երազէր: Բաղրիւս, անհիւստ մը քաշուած, սիրտն արեւնելով այս աւերումէն, իր արցունքները կը կուլէր:

Երբ փոխեց, ըսաւ բժիշկը անոնց, եկե՛ք մէկ մէկ երգ ըսե՛ք, որպէս զի հիւանդը զուարճանայ: Բրիւսայ իր կիթա-

նին վրայ երգեց. Եանթիս, իր աչքերուն խաւարին մէջն ամբողջ հոգին ու շաղկապեց լարած, մտիկ ըրաւ: Ասանոր ձայնը չէր:

Երբ կարգը Բաղրիւսին եկաւ, մերժեց անկա երգել: Իմ երգս, ըսաւ, չափ տխուր է: Եւ հիւանդը չափով զբարձրանալ անով: Եանթիս սնդեց: Եւ անկի լուսնի տխուր է: Եւ Բաղրիւս երգեց:

«Թուամած շուշանները կը ծածկեն ծառուղին եւ տերեւներն այն նստարանն ուր իմ հիւստի գացած բարեկամ մուհին կ'երազէր, կանանչ եղեւինին ոտքը:»

«Պարմած ծաղիկները ծաղկեցին եւ ոսկեգոծ տերեւները պարզի: Բայց ո՞չ տերեւները ո՞չ խաղաղամած ծաղիկները, մեռած ամենքն ալ, կրցան ինձի ըսել:

«Թէ ուր գնաց իմ բարեկամուհին, այն որ ամայի նստարանին վրայ կը լուսասրէր միմի ծառուղին, խարտեալ կանանչ եղեւինին ոտքը:»

Ո՞վ երանութիւն. անոր ձայնն էր: Եանթիս սարսափեց խնդրեցէն: Եւ իր գէճին վրայ անպատճառ ըսաւ մը ծառայեց: Բաղրիւս, խեղայեղ, անոր գիրկը վազեց: Եւ այն ատեն, երկու սիրականները, իրարու փարած, իրենց բաւական եղեւինին ստուերին տակ, անհոյ քաղցրութեամբ ողբերգ մը հօգեցին: Իրենց շուրջ, տղունը փանգոտած տերեւները կը թափէին, սուգի հաւաքելու կը փախար, եւ այդ բնութեան անաշտան մահին մէջ որ կը սկսէր, իրենց փափուկ տարիքին ալ իր հուսկ շունչին ցնդելը կը զգար վերջնական նաւաղումին մէջ: Եանթիս, երջանիկ իր պաշտօնի զգիւրը մեռնելուն, իր վերջին փայտը ծաղկեց զո՛ւնքերն վրայ, եւ մընապէս:

«Սրբ վերջացած է արարեղծ ամայի է: Կը լսեն անտառին մէջ մէկ կ'երգէ: Եւ ըսաւ ձայնը չէ, ո՞վ էր ստընտուն: Կը սպասեմ քեզի նստարանին վրայ, եւ ստընտուն, խաղճում, պատին տակ մտիկ կ'ընէ քեզի անտառայնը... մէկը կանգ կ'առնէ, մէկը դուռը կը դարձնէ, ձայն մը «Ես եմ» կ'ըսէ: Անդէկոն, դո՛ւ ես, դո՛ւ ես, Բաղրիւս:»

Չէ, մահն էր որ կուգար: Եւ, երբ անկա մոտեցաւ, Եանթիս, իր յուզման մէջ, վերջին ու հոգեբուական ու խորտակող մը ըսաւ: Բայց քանի որ աչքին խաւարը, եւ ո՞վ հրաշք, Եանթիս վայրկեան մը տեսաւ, այո՛, հեռաւ իր սիրականը: —Մաղթե՛ք սեւ են աչքերուդ պէս: Այսպէս կ'երազէի քեզին: Եւստա զայն, ու յետոյ մեռաւ:

Ահաւասիկ այս հիշեցումը, զոր փան Լուսին, ամենազրկող բացառութիւններով ծաղկաբայրացած, մեկի ներկայացուց: Փան Լուսին արդի Յրանայի աւանդն նուրբ ալիքներէն, ամենէն խռովիչ, սարսափեց բանաստեղծներէն, եւ ամենէն կականազէս արուեստագէտ խառնուածքներէն մէկն է: Իր արձակ եւ ոտանոտը քամին զրուածներուն մէջ հոգիին ոսկերիչ մը, ջրիկուն երաժիշտ մը եւ ձեւերու հրաշալի քանդակագործ մը ցուցուցած է ինքզինքը: Իր ոճը վրդովեց ու անասելի փայլողայնութեան ունի բաղմբիւրեան ու յեղեղելի կերպարներուն, եւ իր պատկերներուն մէջ զգլխող բուրբիւններ, սիրահարուէր նշաններ կը թափառէին: Այս գործը, իր

երկուստեք թուլութեան մէկ արտադրութիւնը, զեւ չունի այն անթերի եւ ճարտար եւ բացառիչ վիճակով ինքը զոր կը կրեն իր այստուան էջերը: Բայց ի փոխարէն, պատանեկան միամտութիւն մը, վճիտ ու միացող պարզութիւն մը եւ անկեղծ ու բնական յուզում մը կը տեսնուին հոն, յատկութիւններ որոնք այդ պարզութեան թուլութեանը զգացման, երեւակայութեան, տո՛ղայն բանաստեղծութեան եւ հիւանդ նկարչութեան գոհար մը կ'ընեն:

ԱՐՇԱԿ ԶՊԱՆԵԱՆ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ՎԱՆԻ ՄԵՋ

Սուրբ Սարգիսը Բարեկենդանի դռները իրենց ճիւղին (ծղին) վրայ կը դարձնէ: Այս օրէն կը սկսին խաղերու, զուարճութեան ծրագրերը յաւանութիւն ինչպէս մեռցնելու են տասնէհինգ երկար գիշերները, ո՞ր օրը, որո՞ւ ամսն մէջ պէտք է ձառանան, ճախանան (բազմիկ), կարանները դատարկին, տաշտաւոր կ'սկսեն:

Բարեկենդանը տասնէհինգ օր կը տեւէ, կը վերջանայ ճոշ պահոց չորեքշաբթին: Ո՞ր տեղ հաց, այն տեղ կաց, ո՞ր տեղ զին՝ այնտեղ քին՝ բաժն են ժողովուրդի կեանքէն առածախօսները: Իսկ վան քաղաքի մէջ «հացը դանց սէլ (հեղեղ) շար, գինին դանց գետն առաւ:» Ամէնէն անշուն տունը ունի իր ներքնատունը, ուր կը տեղադրէ զինի կարաններ ու տուճիկները: Այս շէնքը գետնի երեսէն շատ ցած, փաս կը շինեն, որպէս զի զինիները տաքէն չի թթօնուի:

Բարեկենդանը կը տեսնեն նաեւ վանականները: Վանքեր, ուր աշխարհային կեանքի շաղկապութեան հետքն ու հոտը չէր եւր ուրիշ անգամներ, այս Բարեկենդանին կը բանան իրենց զուռները տիկերով զինիներու եւ ուրախութեան համար: «Լեռան ձգնաւորն անգամ այս օրը իր ճոշարտնէն դուրս կ'ելլէ զուարճանալու համար» ըսելով կ'արգարացնէ զինքը վանականը եւ կը սկսի հետեւել անպաղքեղներու (աշխարհական) օրինակին: Միանակեցեցին, որոնք ամբողջ տարին կը կրեն կեանքի ունայնութեան վրայ վշտակի, անթափ զէճերու դրոշմը, աղօթողի, զիրք մաշողի փոխանակեց տալով, այսօր քաղցրապէս, քաղցրահայեց կը դառնան: Կը հաւաքուին սեւ զանաթներ ու կը սկսին Բարեկենդանի յատուկ ոճով խօսակցութիւններ, համով կատակներ, ուղտարհիկ ձեւեր, անվարան պարեր, իրենց եւ իրենցներու կեանքի անխեղճութեան, ալ եւս այլ զգլխիչ նկարագրներ, միշտ կրկնելով «հոգ չէ Բարեկենդանը է» արգարացուցիչ բանաձեւը:

—Հայր սուրբ, զինին թիւ է: Եւս է: Գե՛շ է:

—Հոգ չէ, որդեակ, թող չէի, թող չէի, թող մեր խոնձոր լինէ ինչին: Այսպիսի կարտակիչ անխի հասարակութիւնը կ'արձակեն Հայր-սուրբները, երբ որ վանքը հոն ուստատարներով լեցուն ըլլայ, եւ հետեւաբար հաց, միս, զինին առատ: Վանքերու մէջ տարին քանի մը անգամ միս կ'ուտեն, իսկ Անտառայնութեան մէջ տուարի միս չեն ուտեր երբեք, այնքան փոփոխ են:

Բարեկենդանը թէ՛ զիւրերու եւ թէ՛

քաղաքի մէջ մանուկներէ կը սկսի, որոնք իրենց տուններէն ելլ, ձու, հաց, մածուն, զինի տանելով յատուկ տուն մը, ձուաղեղով, հացով, պանիրով պաշտ կ'ընեն (միտին ձաշէլ), ապա կը սկսին իրենց մանկական խաղերուն: Ամէն սեն ու հասակը իրեն յատուկ խաղն ու տանն ունի:

Գիւղերու մէջ մէն մի ընտանիք իր տան մէջ իր սեղանը վայելելէ յետոյ, կ'եղնուի (հաւաքուի) հասարակաց խաղատունը: Հոն կ'որոտան նաղարան եւ զուռնան, որոնց կըմրելմրցը, զըմրելմրցը բոլոր զիւր ու լեռները կը բանէ: Կը հաւատեն թէ ինչպիսի կանչին էլ կը հայկայթէ, իսկ կ'աղաղ սերկերիկ պիւնթին (թիւտը): Շաղկապներ (նուաղածուին վարձք կամ նուր) կը տեղան: Ընդհանուր ոգեւորութիւն կը տրէ: Ահա կ'աղմուեցաւ արաճա կէտնոր (այր եւ կին խառն պար), քառասուն-հիսուն հոգի միասին կ'օրօրան, կը շօրօրան, ծունկ ու մէջք կը կտորեն, ալ ու ձայն կը դառնան, յարմարեցնելով իրենց մէն մի շարժում նուազարաններու կեանքին: Անպատկառ խօսք, անպարկեշտ շարժում երեքք: Վաղեմի սովորութեանց աւանդապահները գիտեն տեսնելու նուիրականութիւնը, ու քաղքեցիներու պէս չեն ըմբռնուր զանոնք իր միջոց խայտառակ արեւելոյթեան, մոլութեանց: Ժողովուրդական պարեր ու պարերգները զիւրացիներէն անցած են քաղքեցուն, իսկ փոխ առած են քրդերէ:

...

Բաղքի մէջ Ս. Սարգիս շարաթ օրէն կը սկսի աղապաշտ կոչուած երկրորդութիւնը: Գիւղերու մէջ ալ կայ այս սովորութիւնը: Ամէն մէկ թաղ իր հասակակիցներէ խառնել կը կազմէ եւ ամէն էրկու մէկ ընկեր-քաշակցի տունը կ'երթայ միշտ ընկեր, այսինքն ուտելու-խրմելու: Հարուստները կը մեծարեն իրենց հիւրերը պատուաւոր օրերու, այսինքն ուտել օրերու մէջ, այն ինչ հասարակ զաւոր կը գոհացնէ իր ինքնակոչ հիւրերը պահք օրերու մէջ, պայմանաւ որ առատ գտնուին մատուակ, էրժանկ եւ պղծումով սոխ: Եւստեղ զինի թնամիներն են, ինչպէս ձուկ, պանիր-թափ-կը ուտել օրերուն մէջ բաւական են կաշտանելով զինի սպասուած:

Կոնաւորը քար-ձար կ'ընէ իր դրացիներէն անպատկառ չըլլալու համար, սրբալի կատարեալ զոհոճակութեամբ տընաւոր (խուր) գոհացնելու իր հիւրերը: Տարեկան ծախսով մէջ սակայն ծակ մըն է որ կը բացուի, զոր կաշտ (զոցեղ) բաւական մոտաւորութեան կը մատնէ ծախսարարը:

—Բա՛ն մարդ, ո՞չ եղանին մէջ կտէ մը եղ մնաց, ո՞չ կատակի մէջ հոտ մը ձուար, դեղու համար ո՞չ չօր մնաց ո՞չ պղծածք: Եւստ աղիթքի մէջն էլ պղծուցող մը աղ չի մնաց: Էս ինչ անակուրծք է:

—Բա՛ն կիկի, Աստուած ողորմած է, նորէն կը հասուցի, կը պատասխանէ անտեսողեւ տան մեծը ու կը փայլ խաղաղոյց այս տրոտնջներուն դուռը:

Սրտաղաւաններուն մէջ ձաշ-ընթերթը առ նուազն երեք ծաղ կը տեսէ: Գիտարիները կը բանան իրենց բաժակաճաւերու տալարով եւ Յիսուսին ու Լուստուրէին սկսեալ մինչեւ վերջին հայ-

րապետը, Ագապի սկսեալ մինչեւ անձը որ չարով մը օգտակար եղած եւ անուն մը վատակած է կը զրուստանէ: Բաժակներ չըլլալուց եւս ու կտուտէր Կիրակոս ըսելով: Դարիսներ չըլլալուց նոյնպէս չեն մոռցուիր: Եւստիական նուազարաններ իրենց դեռ ու տեսն ունին: Կոր-Ախանսը, Կոր-Ախան, Կապարուր, Պարիւր, քաղաքեցիներ են (կը փնտռուին): Տիւրքերէն, փողը, տալարապաղը արդի յետոյ: Եւստեղ ու մատուիկն ալ հեռու չեն աղբիւր եւ վանեցիկ զայն կ'արտահանէ զուռ չամիչ:

Ճաշերոյթիւն կը յարգէ խաղ-կանչերը:

ՕՐԻՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Բեղրպուրի, 9 մարտ
Գերմանական դեսպանը չորեքշաբթի օր պարահանդէս մը պիտի տայ: Կաշտանայ կը հարգուի որ Զարք, ձայնահին, ձարեւիլը եւ մեծ դուռներն ու զընտանիքները ներկայ պիտի դառնան:

Լուստուն, 8 մարտ
Պ. Հերպերը Կլաւսթին վերադառնալու անուամուեցաւ հանրային շինութեան (անգամ նախարարութեան), Պ. Յ. Շ. Լըֆիլի տեղը որ տեղային եւ դաւառային վարչութեանց պաշտօնատան պէ կարգուեցաւ:

Պ. Կլաւսթին ամբի քիշեր քիշ պէս տուն դադած ատեն ողաղ առաւ: Բիշ մը հարուստ եւ տեղը ունի: Հինք քիշ մը աղէկ է: Վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառուր:

Մատրիտ, 9 մարտ
Նախարարութիւնը հրաժարակա տուաւ: Խնամակալ Թագուհին Պ. Սա. Կապարայի յանձնեց նոր նախարարութիւն կազմել:

Ա.գգային լուրեր

Կայսերական պալատի ստաշմարտ կարգ. բժիշկներէն Նուրի պէյի տներձաղը, Աճ տարեկան Արեթ Օսման պէյ անուն պատանին, փետրուար 22ին Սամաթիա հորի մը մէջ լինալով ջաղմախուած կը հանուի ու անմիջապէս ազգային հիւանդանոց կը տարուի: Հոն ներկայ կը գտնուէին այդ պահուն բժիշկ հոգաբարձուները եւ Հիւանդանոցի բժիշկները: Տը. Նա. հայտեսան Էֆէնտի անմիջապէս հարկ եղած զարմանքները կը տան լիբալներ, որուներն վեր ելած ոսկորը տաղը կը դնեն եւ թեւն ու ոտը տախտակներու մէջ առնելով լաւ մը կը պատապարեն:

Փետրուար 24ին Նիյոյրլի հիւանդանոցի վիրաբոյժ Տըթ. Նուրէտով պէյ, Կլաւսթին հիւանդանոցի վիրաբոյժ Տըթ. Նուրէ պէյ, հիւանդանոցի քիւրայը Տըթ. Նուրի պէյ եւ ոստիկանութեան կողմէ Տըթ Սիմոն Էֆ. Կայսերական Իրաւաւոր հիւանդանոց գացին, ուր ներկայ էին հիւանդանոցի արդի բժիշկական

ԹԵՐԹՕՆ ՀԱՅՐԵՆԵՔԻ (88)

Ժ. ՄԱՐԻ

ՕՐԻՈՐԴ ԳԱՐՈՒՆ

ՄԱՍՆ Դ.

—Մտե՛ք, մա՛յր, մտե՛ք, ըսաւ:

Եւ երբ մարքիւղահին նորատի աղջկան անկողնոյն զով նստաւ, Լորան փախաւ այն սոսկալի տեսարանէն սղաւերու համար:

Ապարանքը խուռն լաղմութեամբ կը լեցուէր:

Հրաւիրեալը կտուրեղով կուգային Ֆրիւտան ծառուղին:

Բայց երբ վեր կ'ելլէին, սանդուղին զուրկ կը տեսնէին խեղցնոր ծառաներ, որոնք ամէն բան կը խոտոտանէին ու հարսնիկին յետաճգուած ըլլալը կը յայտնէին, վառն զի Պէրթինեօլ իր սենեակին դուռն չէր ելեր ու մարդու չէր երեւնար:

—Անտանութիւնը այսօր, չի պիտի կատարուի: Օրիորդը այնքան դող ելաւ

որ, նուաղեցաւ: Տակաւին չի կրցին խեղը զուրկը բերել:

Եւ ապարանքին առջեւ լեցուն էին խեղ մը տան կառքեր, սրցմէ ունեցող նոր կուգային, ունեցող ալ կը մեկնէին այս խորհրդաւոր եղբորութեան ըրած ամբողջ Բարիկ մէջ տարածելու:

Միշտ ալ նոր եկեր էր:

Անմիջապէս եղածն իմացաւ ու եղբայրը փնտրեց:

Իր սենեակը դուռն զայն:

Սրտերին լեցուած ու անխօսակ իրարու նայեցան:

Միշտ ալ խեղը չէր հասներ եւ դաժնեւոր:

—Երթա՛մ Պ. Պէրթինեօլ տեսնելու աշխատիմ, ըսաւ:

—Պ. Պէրթինեօլ քեզ չի պիտի ընդունի:

—Թերեւս. հետոս եկուր...

Դուռը զոց էր: Բանը մը անգամ զարկին: Պատասխանող չեղաւ:

—Տեսա՛մ, կ'ըսէի Լորան:

—Ժէնիկի զով ըլլաւ է:

—Գնա՛ւ անգամ մը նայէ՛:

Լորան հնազանդեցաւ: Բայց ժէնիկի զով ուրիշ մարդ չի կար, բայց երթ մարքիւղահին, նորատի աղջկան սպա-

ստահին եւ բժիշկ մը, ոչ նոր եկած էր: Լորան նորէն Միշտի զով վերադարձաւ:

—Ուրեմն Պ. Պէրթինեօլ իր սենեակին ըլլաւ է:

Եւ սկսաւ աւելի ուժով զարնել:

Տեսնելով որ պատասխանող չի կայ, կը պատասխանէին հեռանալ, երբ ուսնաճայն մը իմացան, ոչ զրան կը մտնեար:

Դուռը բացուեցաւ:

Եւ Պէրթինեօլ երեւցաւ:

Սակայն կերպով տո՛ղայն ու անձանային էր: Ոտքերն ու ձեռքերը կը դողային: Եւ իր պղծող աչքերուն մէջ մոլեղին, անձկութիւն, խեղիկ նայածք մը կար:

Երկու եղբայրները ձանձաղով թոթովելով ըսաւ:

—Հա՛, դո՞ք էք, դո՞ք էք...

